

Filmska vzgoja v osnovni šoli

Nataša Arčon Triler, prof. slovenščine, OŠ Valentina Vodnika Ljubljana

Ker smo v preteklem letu obeležili obletnico rojstva Franceta Štiglicja in vpeljali filmsko vzgojo kot izbirni predmet v osnovno in srednjo šolo, poleg tega pa uvedli še Slovenski film tedna, ki bo mladim omogočal več kakovostnih izkušenj s filmom, sem se odločila predstaviti svoje izkušnje z uvajanjem filmske vzgoje v osnovnošolski prostor na različne načine.

Pomen filmske vzgoje

Film se mi že dolgo zdi zelo uporabno in učinkovito pedagoško sredstvo, saj je današnjim otrokom in mladostnikom zelo blizu. »Film predstavlja v današnjem času, ki je vse bolj podvržen avdiovizualnemu dojetanju sveta, eno najbolj pomembnih in hkrati priročnih sredstev za soočanje mladih s temeljnimi dejavniki sodobne družbe in kulture« (Filmska vzgoja 2018, 4). Vendar so mladim večinoma všeč komercialni ameriški filmi, najpogosteje žanrski, zato jih je potrebno postopoma in ustrezno pripraviti na ogled kakovostnih umetniških filmov evropske in druge svetovne produkcije, pa tudi dokumentarnih, animiranih, eksperimentalnih filmov.

Filmska vzgoja se mi zdi pomembna predvsem zaradi treh vidikov, in sicer omogoča učenje skozi doživljanje, vzpostavlja medpremetne povezave in spodbuja kritično mišljenje. Učenje skozi film je tako celostno in življenjsko.

Kakovostni filmi sprožajo pri mladem posamezniku doživljanje; preko vživljanja v filmske vloge oz. osebe doživlja življenjske izkušnje, okoliščine, razmere, odnose, ki jih v svojem resničnem življenju ne pozna. S tem razvijamo empatijo, senzibilnost, sprejemanje drugačnosti, prepoznavanje lastnih čustev, občutkov in stališč. Čustven odziv je po navadi dobra motivacija za diskusijo, zbudi radovednost in željo po raziskovanju. V diskusiji pa je treba svoje mnenje ali trditev podpreti z argumenti, treba se je soočiti z nasprotnimi mnenji in se zoperstaviti s protiargumenti, svoja stališča preveriti ipd., s čimer učenci razvijajo večšine kritičnega mišljenja. »Film omogoča razmislek o življenjskih temah, posameznikovih in družbenih vrednotah ter spodbuja mlade, da si ustvarijo svoj pogled na svet. Filmska vzgoja zato vpliva na učenčev družbeni, etični in čustveni razvoj, pripomore k raziskovanju univerzalnih tem ter spodbuja k razlikovanju in sprejemanju različnih pogledov na svet ter na družbene in kulturne korenine našega naroda« (Filmska vzgoja 2018, 4).

Film je že sam po sebi preplet različnih predmetnih področij in kot tak odlično izhodišče za obravnavo različnih tematik, saj združuje mnoga področja,

kot so na primer likovno, glasbeno, jezikovno, geografsko, zgodovinsko, naravoslovno, tehnično, sociološko, psihološko in filozofsko področje. Učenec na tak način prepoznava povezave med različnimi področji, išče povezave in smisel.

Film v okviru pouka

Že odkar Kinodvor ponuja filmsko-vzgojni program za otroke in mlade Kinobalon, torej od leta 2009, si z učenci v okviru pouka slovenščine (v Kinodvoru ali Slovenski kinoteki) ogledamo kakovostni mladinski film, ki mu sledi voden pogovor z različnimi strokovnjaki, v katerega se učenci aktivno vključujejo. Sprva smo v kino vodili devetošolce, ko pa se je pojavil brezplačen filmsko-vzgojni program MOL generacije, smo začeli voditi osmošolce, saj je namenjen njim. S pomočjo Kinodvorovega ali lastnega pedagoškega gradiva nadaljujemo z dejavnostmi še v šoli (debata, delavnice, pisanje esejev). Pomembno se mi zdi, da si filma ne ogledamo v učilnici, pač pa obiščemo kinodvorano, saj filmskemu dogodku tako damo večjo težo in pomen, hkrati pa imajo učenci čas za druženje, izmenjavo mnenj in neformalni pogovor o filmu.

Film kot izhodišče za projektno delo

Z učiteljico Aido Zorc sva pripravili enomesečno projektno delo, ki je bilo osnovano na medpredmetni povezavi slovenščine in angleščine. Vključevalo je filmsko vzgojo, elemente formativnega spremljanja, primarno preventivo pred zasvojenostjo z drogami, zajemalo pa je heterogeno skupino šestnajstih devetošolcev.

Učenci so si najprej ogledali ameriški film *Lepi fant*, ki govori o boleči izkušnji družine, ki se bori s sinovo odvisnostjo. Film jih je povsem prevzel, zato se je razvil zanimiv in poglobljen pogovor.

Nato so dobili navodila za organizacijo namišljene *Mednarodnega posveta o zlorabi drog ob ogledu filma*, in sicer so si morali izmisliti, kdo bodo organizatorji, kdo gostje posveta, kdo bo katero vlogo igral ter katerih besedilnih vrst se bodo poslužili, pri čemer sem jih opozorila, da je potrebno predstaviti tako film kot nevarnost zlorabe drog. Razdelili so se v tri manjše skupine, ki smo jih poimenovali od-

bori. Svoje ideje in koncept posveta so predstavili v uradnem pismu, ki so ga poslali nama z učiteljico kot sekretarkama na ministrstvu za kulturo. V pismu so zaprosili za odobritev posveta in finančno podporo za njegovo izvedbo. Midve pa sva koncept odobrili, pod pogojem, da vključijo še nekatere vsebine iz učnega načrta. Učenci so bili pri pripravi zelo ustvarjalni in samostojni, preučevali so gradivo in raziskovali različne vire, z učiteljico sva jih usmerjali in dajali povratne informacije. Na dan posveta so učenci svoje delo predstavili po odborih v slovenščini in angleščini.

Film se je izkazal kot odlično motivacijsko sredstvo, saj je ustvaril posebno čustveno vzdušje in učence pritegnil k debati, s čimer so bili postavljeni temelji za sodelovalno učenje po manjših skupinah. Organizacijo posveta so učenci sprejeli kot igro, v kateri so uživali, ker so lahko sproščeno sodelovali, preverjali svoje zamisli v okviru skupine, kjer so se počutili varno, si pomagali, se nadgrajevali.

Filmski dan

Na šoli že nekaj let organiziramo filmski dan, saj preko filma lahko realiziramo urnik določenega dneva bolj celovito, doživeto in medpredmetno povezano. Najprej smo filmski dan organizirali samo za določen razred, in sicer za vse oddelke 7. razreda. Tako smo leta 2014 s pomočjo mlade raziskovalke, asistentke za kulturno in socialno antropologijo, Barbare Turk Niskač pripravili *Retrospektivo Antropološkega filmskega festivala otrok in mladih*, in sicer smo predhodno izvedli projektni teden ob prebrani knjigi na temo odraščanja. Učenci so rešili učne liste, ob katerih so poglobili bralno razumevanje in predstavljali svoje mnenje, analizirali književne prvine in raziskovali jezik.

Nato smo si v šolski avli ogledali sklop kratkih mladinskih filmov na temo odraščanja (filmi, ki so jih posneli mladi o mladih). Sledili so pogovor, delavnice, v nadaljevanju snemanje filmčkov na obravnavano temo.

Pogovora po filmu skorajda nismo mogli zaključiti, saj so številna vprašanja učencev in odgovori mlade raziskovalke odpirali vedno znova nova vprašanja. Poleg tega so učenci izražali različna mnenja o videnem, jih argumentirali, se poslušali, dopolnjevali. Delavnice so potekale v manjših skupinah po učilnicah. Učenci so si izbrali filmsko zgodbo, s katero so se najbolj poistovetili. Na podlagi te zgodbe so pripravili kratke skeče, ki so jih navdihnile zgodbe iz vsakdanjega življenja in so bile povezane s temo filma. Potem smo se ponovno zbrali v avli, kjer je vsaka skupina predstavila svoj skeč, druge skupine pa so poskušale ugotoviti, na kateri film se zgodba navezuje. Skeči so pokazali, da fante bolj pritegnejo fizični obračuni in akcija, medtem ko so se dekleta ukvarjala z medsebojnimi odnosi, spletkarjenji in konflikti. Vsi učenci so aktivno in z veseljem sodelovali, kar me je zelo presenetilo. V skečih so predelovali tudi svoje težave in frustracije, kar se je še posebej opazilo pri nekaterih posameznikih.

Scenariji in filmčki, ki so jih začeli delati že med projektnim tednom, so z novim navdihom in dodatno motivacijo dobili svoj epilog. Izdelki učencev so me presenetili pri izbiri tem glede odraščanja, saj so se lotevali kar zahtevnih tem: rezanja, izsiljevanja, izločanja ...

Leta 2015 smo organizirali filmski dan za 8. razred. Pred tem so učenci za domače branje prebrali Tavčarjevo *V Zali*, nato pa smo pri pouku slovenščine tri šolske ure namenili podrobni obravnavi besedila s pomočjo učnih listov. Učenci so spoznali, kaj je

okvirna pripoved, kaj prvo- in tretjeosebni pripovedovalec, kaj so značilnosti realizma oz. romantičnega realizma, primerjali so zgodbe oz. usode književnih oseb in prepoznavali sporočilo književnega besedila. Pri zgodovini so spregovorili o dogajanju na naših tleh v 19. stoletju, predvsem o obdobju čitalnic in taborov. Pri geografiji so si na zemljevidu ogledali Loško pogorje in Poljansko dolino ter spoznali značilnosti tega področja. Tako pripravljene so si učenci ogledali film v Slovenski kinoteki. Večini je bil film v pomoč pri razumevanju knjige, saj jim je veliko težav pri branju predstavljal arhaičen jezik. Po filmu pa je dr. Andrej Šprah, vodja raziskovalno-založniškega oddelka Slovenske kinoteke, razložil nastanek filma in njegove posebnosti ter vodil pogovor o filmu, učence usmerjal v prepoznavanje filmskega jezika in iskanje podobnosti in razlik med flimom in knjigo. Film *Ljubezen nam je vsem v pogubo* predstavlja dosledno uresničitev knjižne podlage. Učenci so ugotavljali pomen glasbe v filmu oz. kdaj se pojavlja in kakšna je. Ugotavljali so, da romantično stran filma (podobno kot v knjigi) predstavljajo idilični prizori iz narave, izredno slikoviti prizori, na drugi strani pa neizprosni boj za preživetje na podeželju, neurejeni odnosi ipd. Jezik je bil sodobnejši, vendar je vseboval arhaizme in rekla, kar so nekateri učenci prepoznali.

Zadnje dve leti pa so si učenci predmetne stopnje ogledali slovenska mladinska filma, enkrat *Gajin svet*, drugič *Košarkar naj bo*, in se nato udeležili pogovora, kjer so spoznali ustvarjalce filma. Pred tem so se pri razrednih urah pogovarjali, prvič o nevarnostih spleta, drugič o pomenu športa za mlado-stnikov razvoj.

Filmski krožek

Na šoli že tretje leto vodim filmski krožek, ki deloma poteka na šoli, deloma pa v različnih kulturnih ustanovah. Glavni namen krožka je učence navdušiti ali vsaj seznaniti s kakovostnimi filmi, ki imajo umetniško vrednost, evropske in druge produkcije. V šoli srečanja potekajo po principu:

- motivacijski pogovor,
- ogled kakovostnega filma,
- analitični pogovor o filmu.

Motivacijski pogovor pred ogledom filma je kratek, služi bolj umirjanju, zbiranju pozornosti in ustvarjanju ustreznega vzdušja in zburjanju radovednosti z določenimi vprašanji, ki ne razkrivajo vsebine filma.

Pogovor po ogledu filma učencem omogoča izražati njihovo doživljanje, razumevanje in vrednotenje filma. Osvetli ozadje nastanka filma ter omogoči analizo z družbenega, zgodovinskega, geografskega, jezikovnega, sociološkega in psihološkega vidika. V tem delu se učencem odpirajo številna vprašanja, s katerimi me zasipajo in omogočajo poglobljene debate. Učenci spoznavajo tudi elemente

filmskega jezika. Takšen pristop pri učencih razvija kritično mišljenje, empatijo, estetsko doživljanje, pogloblja razumevanje filma kot veje umetnosti ter omogoča drugačno pridobivanje znanja.

V šoli smo si tako ogledali na primer saudskoarabski mladinski film *Zeleno kolo*, nizozemski film *Kauwboy*, kurdski *Bekas*, ameriški *Lady Bird*, španski *Med volkovi*, francoski *Fant s kolesom*, nemški *Beautiful girl* ter vrhunske animirane filme Špele Čadež. Udeležujemo se različnih filmskih festivalov: LIFFa, mednarodnega mladinskega filmskega festivala Kinotrip, mednarodnega festivala animiranega filma Animateka in ljubljanskega festivala kulturno-umetnostne vzgoje Bobri.

Na šolo povabim filmske strokovnjake in ustvarjalce. Že dvakrat smo gostili Roka Govednika, direktorja in programskega vodjo Zavoda za uveljavljanje vizualne umetnosti Vizo, ki je izvedel Multimedijško predavanje Uvod v razumevanje filma in so se ga udeležili tudi drugi zainteresirani učenci. Spoznavali so nastanek, razvoj in nastajanje filma.

V okviru Slovenskega tedna filma smo gostili Majo Prettner, ki nam je predstavila nastajanje in ustvarjanje svojega dokumentarnega filma *Dom, ljubi dom*, ki smo si ga pred tem ogledali v učilnici. Pogovor je vodila dr. Maja Krajnc, koordinatorka in izvajalka Kino-katedre za osnovnošolce in srednješolce. Pod njenim vodstvom so si učenci podrobno ogledali studio mednarodno uveljavljene animatorke Špele Čadež, kjer smo spoznali animatorko, nastajanje lutk, vrste animacij in ustvarjanje vrhunske animacije.

Film v okviru Šole v kulturi

Šola v kulturi je tridnevno spoznavanje mesta in njegove kulture po principu šole v naravi, ki ga že več let organizira Zavod Bunker v okviru projekta Igrišče za gledališče. Dejavnosti potekajo izven šole, so v celoti brezplačne, zasnovane so medpredmetno in doživljajsko, odsevajo aktualno družbeno dogajanje in učence usmerjajo h kritičnemu premisleku, razmišljanju izven okvirjev in k lastni ustvarjalnosti. Zajemajo ogled gledaliških, filmskih in glasbenih predstav, likovnih in drugih razstav, raziskovalne ogledde mesta, gledališke in ustvarjalne delavnice ter tematske pogovore.

Učenci OŠ Valentina Vodnika so se Šole v kulturi udeležili že štirikrat, in sicer trikrat v Mariboru in enkrat v Ljubljani. Običajno oblikujem skupine, ki obsegajo okrog 15 učencev osmega in devetega razreda, ki jih zanimajo kulturno-umetnostne dejavnosti.

Preko kulturnih dogodkov, ogledov in razstav učenci spoznavajo različne vsebine, ki so medpredmetno povezane. Program vključuje pedagoško pripravo na kulturni dogodek in analizo po njem. Vsi ogledi so strokovno vodeni in zastavljene doživljajsko. Učenci skozi program spoznavajo tudi proces priprave kulturnega dogodka in številne poklice, ki so potrebni za njegovo uresničitev. Spoznavajo družbo in kulturo ter prostor, v katerem živijo, skozi različne perspektive.

V sklopu Šole v kulturi organizatorji vedno poskrbijo za ogled kakovostnega filma in pogovor s filmskim ustvarjalcem ali strokovnjakom. Tako smo si leta 2016 v okviru festivala sodobne umetnosti Drugajanja v Mariboru ogledali multimedijško predstavo MDLSX (Motus), ki je bila kombinacija filma, igre, videa in glasbeno-vizualnih učinkov.

Leta 2017 so si učenci pred ogledom filma v spremstvu poznavalca ulične umetnosti ogledali grafite, nalepke in druge oblike ulične umetnosti vse od Tromostovja do Roga. Spoznavali so, kaj vse lahko sporoča grafit, različne grafitarje, kaj zajema hip hop kultura ipd. Opazovanje grafitov razkrije povsem drugačen pogled na mesto in to, kaj prebivalce tare, vznemirja, veseli, radosti ... Moč je začutiti izraz interesnih skupin, marginalske. Učenci so si privoščili še večerjo v obliki ulične hrane, da smo celostno doživeli utrip ljubljanskih ulic. V ustreznem vzdušju smo si nato ogledali mladinski film *Sonita*, ki govori o osemnajstletni Afganistanki, ki se kljub številnim družbenim preprekam uspe uveljaviti kot raperska ustvarjalka. Sledil je pogovor o filmu, v katerem smo učencem pojasnili kulturno-zgodovinsko ozadje filma, geografske in jezikovne značilnosti okolja, v katerem je bil film posnet. Učenci so se poistovetili z junakinjo in razumeli njen položaj, težave, delovanje. Pogovarjali smo se tudi o vlogi žensk v Iraku in Afganistanu ter Evropi. Učence smo vodili do

kritičnega razmisleka o dogajanju v filmu.

Leta 2018 je bil v Vetrinjskem dvoru v Mariboru organiziran filmski večer ob čajanki, kjer so si učenci ogledali kratke mladinske in animirane filme, ki so jih ustvarili njihovi vrstniki z vsega sveta, med njimi je bil tudi slovenski film. Sledil je pogovor in izmenjava mnenj.

Leta 2019 pa smo si v prostorih GT22 v Mariboru ogledali film štirinajstletne Petje Golec Horvat z naslovom *Čudaki*. Z ustvarjalko – sovrstnico, ki je sama napisala scenarij, izbrala igralce in posnela film, so se učenci po filmu lahko pogovarjali. Ker je bil film nekonvencionalen in eksperimentalen, so bili učenci nekoliko šokirani. Šele v pogovoru z ustvarjalko in strokovnjakom se jim je malce razjasnilo, da lahko ideje sporočamo tudi brez zgodbe, na drugačen način. Kljub nelagodju se je učencem po pogovoru film zdel zanimiv.

Zaključek

Veseli me, da se zadnja leta širi in krepi filmska kultura v osnovnih šolah. Ob spodbudi številnih zavodov, ki podpirajo učitelje in učence s filmsko ponudbo, pedagoškim gradivom in spremljevalnimi dejavnostmi, se krepi navdušenje in zanimanje za film. Naj na tem mestu poudarim pomen Kinodvora, Slovenske kinoteke, zavoda za uveljavljanje vizualne kulture Viza, združenja kinematografov in prikazovalcev kakovostnega in umetniškega filma Slovenije – Art kino mreže, slednja omogoča dostopnost filma tudi v oddaljene šole.

Ker si je film moč ogledati tako v učilnici kot v kinematografu, je njegova raba zelo praktična in prikladna. Po ogledu filma je ključnega pomena analitičen pogovor, ki omogoča individualno interpretacijo, soočanje mnenj in širjenje znanja. S premišljeno izbiro filma in ustreznimi pedagoškimi pripravami tako lahko močno obogatimo vzgojno-izobraževalno delo in razvijamo občutljivega, kritičnega in ustvarjalnega gledalca in upajmo tudi učenca.

Literatura

- Bucik, N., Pirc, V., Požar Matijašič, N., Tome, S. (2011): Zakaj priročnik o kulturno-umetnostni vzgoji? V N. Bucik (ur.), N. Požar Matijašič (ur.), V. Pirc (ur.) *Kulturno-umetnostna vzgoja: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol*, str. 15–21. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kukuruzovič, E. K. (2018): *Kulturno-umetnostna vzgoja v procesu izobraževanja*. Maribor: Pedagoškafakulteta, diplomsko delo.
- Učni načrt: Program osnovna šola: izbirni predmet: *Filmska vzgoja* (2018). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Učni načrt (posodobljena izdaja): Program osnovna šola: *Slovenščina* (2018). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Vir 1: Slatinšek, P. in Kelbl, B. (2015): Kinobalon: Refleksija zasnove programa. Ljubljana: Javni zavod Kinodvor. Dostopno na <https://www.kinodvor.org/wp-content/uploads/2017/10/kinobalon.pdf>, 15. 1. 2020.
- Vir 2: Slovenski filmski center, javna agencija Republike Slovenije (2019): Slovenski teden filma: Mislimo film, živimo film - od 11. do 15. novembra po vsej Sloveniji. Dostopno na <https://www.film-center.si/sl/novice/7781/slovenski-teden-filma/>, 20. 12. 2019.